

Kościół parafialny w Lisowie p.w. św. Mikołaja

Wpisany przez Dariusz Kalina
sobota, 12 marca 2011 17:02

Kościół parafialny w Lisowie, obecnie pozostający pod wezwaniem *świętego Mikołaja biskupa*, należy świątyni o bardzo starej matryce. Rubrycella z początku XX wieku podaje, że została ufundowana w 1119 r. Kościół powstał z pewnością przed 1326 rokiem, kiedy jego istnienie (jak również i parafii pod pierwotnym wezwaniem *świętego Andrzeja apostoła*), potwierdzają akta Kamery Papieskiej. W tym też czasie był to zapewne kościół drewniany. Nie była to parafia duża, w czasach króla Kazimierza Wielkiego, około 1340 roku, szacowana była na 338 wiernych, co jest wielkością przeciętną w tym czasie, w tej części Królestwa Polskiego.

Nie znamy jak dotąd osoby fundatora kościoła jak i parafii, ale nazwa osady skłania nas do tego, aby szukać go w kręgu rodziny Lisów. Kolejni właściciele, którzy zdecydowali się umieścić tu swoje rodowe gniazdo to rodzina Duninów, którym zawdzięcza Lisów budowę murowanej świątyni oraz zamianę jej patrona wraz z ponowną konsekracją Domu Bożego, co miało miejsce z pewnością przed 1598 rokiem. Największe zmiany poczynili przedstawiciele kolejnej rodziny dziedziczącej na dobrach dawniej nazywanych maleszowskimi, a mianowicie Krasińscy herbu

Ślepowron. Pierwszy z spośród nich Gabriel Krasiński, któremu wdzięczni jesteśmy za największą ozdobę obecnej świątyni - *Kaplicę świętej Barbary*, której podziemia kryją doczesne szczątki
możnej w cnoty i chwałę
jej członków...

Otwórzmy zatem *Księgę Dziejów*...

Na naszą baczniejszą uwagę zasługuje nazwa nieodległej wsi Skrzelczyce, która podobna jest do nazwy wsi Krzelów położonej nieopodal Jędrzejowa, gdzie znajdowało się gniazdo gałęzi rodu Lisów Krzelczyckich z zamkiem do nich należącym.

Ta rycerska rodzina należy do najstarszych w naszym kraju. Nieznany z imienia protoplasta rodziny około połowy XII wieku miał trzech synów, z których jeden, również nieznany nam z imienia, miał syna Jakse piszącego się z Miechowa (fundatora klasztoru Zakonu Stróżów Grobu Chrystusowego, żonatego z Agafą, córką słynnego Piotra Włosta; drugi z braci, Klemens żonaty z Anną, miał czterech synów: Stępotę, założyciela samodzielnej linii rodowej - Lisów, Klemensa - Gryfitów, oraz, Jana, późniejszego arcybiskupa wrocławskiego, a od około 1153 do 1165 r. arcybiskupa gnieźnieńskiego, uznawanego za głównego, jeśli nie najważniejszego, z fundatorów klasztoru cystersów w Jędrzejowie, i jeszcze Andrzeja, z którego wywodzą się wszyscy Wierzbnowie. Są to czasy około połowy dwunastego stulecia...

Rody te (tj. Gryfici i Lisowie) wywodzą się od wspólnego przodka, choć noszą różne herby. Zależność ta była widoczna podczas fundacji klasztoru cystersów w Jędrzejowie, przy tym jedni badacze skłaniają się do tego, że byli to Gryfici, inni zaś, że byli to Lisowie. Przy próbie ustalenia fundatora kościoła w Lisowie bardzo pomocną okazała się nagrobna płyta kamienna Pakosława z Mstyczowa, kasztelana krakowskiego z 1319 r., zachowana w klasztorze cystersów w Jędrzejowie. Klasztor ten, cieszący się jak wspomniano opieką przedstawicieli rodu Lisów, stał się miejscem ich pochówków. Właśnie ten Pakosław za swojego życia starał się połączyć wszystkich współrodowców pod jednym herbem ? Gryfem. Pomysł taki, aby Lisowie zostali Gryfitami ? nie spodobał się nawet jego synom, którzy na jego nagrobku nakazali wyryć herb Lis. A dziedzicami tegoż Pakosława byli: Andrzej, Otton i Piotr, wszyscy pieczętujący się Lisem. - Czy są to fundatorzy kościołów parafialnych w Lisowie i Ninostowicach (wsi położonej blisko Piotrkowic i Lisowa)? ? postaramy się wysledzić i przedstawić - w innym miejscu.

W opisie Jana Długosza (1470-1480) we wsi Lisów znajdował się kościół drewniany p.w. św. Andrzeja, którego kolatorami byli Lisowski herbu Róża, Piotr Budkowski h. Kopaszyna, Jan Solecki (h. Ostoja). Parafia obejmowała wsie: Brudzów, Chmielowice, Skrzelczyce, Lisów, Obice, Zaborze oraz wsie klasztoru wąchockiego: Marzysz, Radomice i Wolę Łabędzką. Pleban miał do swojej dyspozycji łąn w miejscu zwanym *Zdrbanky*, wielkie pole pod górą we wsi Bród, trzy łąki ? pierwsza zwana Małek, druga wielka pod łąką dworską (

curiae

), trzecia w miejscu zwanym

Zdrbanky

, również w Lisowie jedną zagrodę z sadzawką. Pobierał również dziesięcinę snopową z wszystkich ról kmiących i folwarku w Lisowie, w Brudzowie ? snopową i konopną wybieraną z ról kmiących i z ról folwarku, oraz karczmy; dalej: dziesięcinę snopową i konopną z Zaborza z łąnów kmiących, karczmy, zagród, folwarku; w Chmielowcach snopową z ról trzech folwarków; miał również dwa pola folwarczne ? pierwsze leżące wzdłuż drogi z Szydłowa i łąki dworskiej (

curiae

), drugie zaś obok tej drogi ? z których to dziesięcina oddawana była kościołowi w Łukowej (koło Chęcín); z ról dworskich (

unicum praedium militare

) w osadzie

Szcepyecz

położonej w parafii pińczowskiej; z ról folwarcznych w osadzie

Myedzwne

, nieznannej parafii; podobnie z Budkowa, wsi należącej do Jana Budkowskiego h. Kopaszyna, nieznannej parafii, z Solca, nieznannej parafii. Niegdyś pleban pobierał dziesięcinę z wsi Pusta Maleszówka, lecz aktualnie oddawana była do piotrkowickiej parafii. Wymieniony został rektor kościoła Jan, który miał do swojej dyspozycji karczmę z rolą i sadzawką ? co daje powód, że mogła we wsi tej funkcjonować szkoła parafialna. W roku 1529 kościół parafialny p.w. św. Andrzeja w Lisowie znajdował się w dekanacie kijskim. Obejmował swoim zasięgiem wsie: Brudzów, Chmielowice, Lisów, Obice, Skrzelczyce i Zaborze; dziesięcina otrzymana była jeszcze z położonych w Opczyńskim wsi - Budków, Popławy i Prymusowa Wola.

W opisie tym nie znajdujemy opisu wsi Maleszowa, nie jest również wspomniane, gdzie znajduje się rodowa siedziba dziedzica i kolatora miejscowego kościoła... Przyjrzyjmy się zatem wsi Maleszowa, gdzie znajdują się reszty zamku na wyspie. Obiekt ten jak dotąd nie przebadany, jest zapewne poszukiwanym domem pańskim.

Nazwa wsi zapisywana była w przeszłości jako: *Maleszow* (1365), *Pusta Malyechowka* (1470-1480),

aleszowa

(1540), a pochodzić ma od staropolskiego imienia

Malesz

. Pierwsza źródłowa wzmianka o wsi pochodzi z dokumentu króla Kazimierza Wielkiego z roku 1365, w którym wzmiankowany jest Wierzbięta piszący się *de Maleszow*, obdarowany przez króla wsią Łętownia. Następnie jako właściciele wsi występują: w 1388 r. Jan z Maleszowa, a w 1397 r. Jarosław z Maleszowej. Wspomniany wyżej Wierzbięta pochodził z rodu Gryf, około 1360 r. był dziedzicem wsi Branice, Stryjowa, Wolicy, Zimnego Brzegu i Szczorowa, które to wsie król Kazimierz Wielki przeniósł na prawo średzkie. Wydaje się więc, że wielce prawdopodobnym jest to, że dwór dziedziców Lisowa pozostał w zasięgu parafii lisowskiej, zaś folwarki oraz wieś z niewyjaśnionych powodów dołączona została do parafii Piotrkowicach.

Co najmniej od początku XV wieku w interesującej nas okolicy swoje majątności mieli przedstawiciele rodu Łabędziów. - I tak oto żyjący wtedy Stanisław piszący się ze Zbożenny, w 1414 r. drugiej swojej żonie Małgorzacie posag zabezpieczony na swoich dobrach, ona zaś w tymże roku zakupiła od swych krewnych dobra Maleszowa za 300 grzywien. Stanisław miał z nią synów: Derśława, Andrzeja i Pawła. Po śmierci Pawła zaszej ok. 1444 r. pozostali bracia podzieli się spadkiem po ojcu. Z nich Derśław, używający już nazwiska Zbożeński, przed 1437 r. zabezpieczył swojej żonie Małgorzacie posag, a w 1445 r. sprzedał Maleszową Andrzejowi z Goździkowa - również z rodu Łabędziów.

Tymczasem w spisie poborowym powiatu chełcińskiego z 1508 r. dziedzicem klucza ziemskiego złożonego z wsi: *Brod, Gorky, Malyeschow* wymieniony jest szlachcic *Maliszowski*. Wedle ustaleń Marii Gangi, mógł to być Stanisław Maleszowski h. Gryf, wzmiankowany w 1540 r. Wówczas to we wsi Maleszowa wzmiankowany został dwór (*curia*)

i folwark (oraz 13 kmieci osadzonych na półankach, dwóch zagrodników, karczma, 2 sadzawki w lesie, młyn, bory, łąki, lasy z barciami; w spisie z 1573 r. w części dworskiej było 3 łany, jeden zagrodnik i dwóch chałupników).

Stanisław Maleszowski, bohater walk z Turkami, Tatarami i Wołochami, pochowany został po swojej śmierci w 1555 r. w krakowskim kościele Świętej Trójcy. Jego córka, Anna z Maleszowskich, wraz ze swoją ręką wniosła swoje części majątku Maleszowa w dom swojego męża, Jana Gałęckiego herbu Junosza, który w 1576 r. sprzedał dobra maleszowskie wojewodzie plockiemu, Stanisławowi Krasieńskiemu herbu Ślepowron.

Główna część majątku należała do Barbary z Lisowskich h. Róża, która wniosła wraz ze swoją ręką w dom Duninów h. Łabędź, wychodząc za Piotra. Ich synem był Krzysztof, kanonik gnieźnieński i poznański w 1549 r. W roku 1536 r. dziedzicem Lisowa został Jakub Dunin. Żonaty był z Katarzyną Charzewską, córką Mikołaja, a dziećmi ich byli: Marcin, Mikołaj, Sebastian, Jan Kacper. W 1568 r. bracia, którzy wcześniej - w 1565 r. dostali już po części dóbr

Kościół parafialny w Lisowie p.w. św. Mikołaja

Wpisany przez Dariusz Kalina
sobota, 12 marca 2011 17:02

---

ojcowskich - dokonali podziału schedy po zmarłym swym ojcu, czyli klucza maleszowskiego vel lisowskiego, złożonego z wsi: Brody, Celin, Górek, Grabowca, Gumienic, Karzenic, Komornik, Lisowa, Ługów, Maleszowej, Maleszówki, Minostowic, Piotrkowic, Skrzelczyc, Strażniowa, Trzcianki i Znojowa.

W roku 1571 Mikołaj Dunin, zapewne w obliczu spodziewanej śmierci zapisał swojej żonie Annie Wielkanocnej 2400 florenów posagu i wiana, zaś część swoje dziedziczne dóbr Lisów darował swemu bratu Sebastianowi. W roku 1573 jako właściciele działów klucza występują Kacper i Sebastian - Duninowie. Przedstawiciele rodu Łąbędziów.

W okolicy tak właśnie zasiedlonej około 1576 r. pojawił się Stanisław Krasieński. Nabył od poprzednika dobra maleszowskie (Brody, Górki, Maleszowa), z zamiarem stworzenia własnego gniazda, a z pewnością w niedługim czasie zainteresował się również kościołem parafialnym. Nie był on jednak autorem budowy murowanego kościoła w Lisowie. Przeczy temu fakt następujący: gdy zmarł (1 lutego 1617), nie został pochowany w Lisowie, a w Krasnem, rodowej kaplicy grobowej, gdzie jego współrodowiec Jan Kazimierz wystawił grobowiec (ma również pomniki grobowe od małżonki w katedrze plockiej oraz kościele parafialnym w Łomży, wystawiony przez syna Ludwika).

Kim zatem był ten, który wydał swoje fundusze na tak kosztowne przedsięwzięcie? Wydaje się nam, że fundację murowanej świątyni należałoby przypisać rodzinie Łąbędziów, może Jakubowi, a ukończenie prac Mikołajowi, Duninom. Wizytacja z 1598 r. znajduje kościół pod wezwaniem świętego Mikołaja biskupa, zatem kościół był niedawno na nowo konsekrowany, co związane było z jego przebudową - z budynku drewnianego na murowany.

Niedługo potem ród Korwinów Krasieńskich skupi wszelkie działy majątkowe wokoło i będzie dziedziczył na dobrach Maleszowa aż do XVIII wieku. Stanisław Krasieński (ok. 1558-1617), syn Andrzeja, wojewoda plocki, w młodości podróżował, po około 1576 r. kupił dobra Maleszowa, ale dopiero od 1583 r. rozpoczął własną karierę - został chorążym plockim, a 1586 r. kasztelanem ciechanowskim. W okresie bezkrólewia po Stefanie Batorym stanął murem za Anną Jagiellonką i przyczynił się do wyboru Zygmunta Wazy na króla polskiego. Odtąd rozwój jego kariery przybrał na sile. Żonaty był dwukrotnie ? w 1583 r. z Małgorzatą Starorzębską (Sobiejuską) a 1590 r. z Anną Michowską. Pozostawił z tych małżeństw pięć córek i dziesięciu synów.

Pochowany został, jak pamiętamy, w mauzoleum rodzinnym pod kościołem w Krasnem. Po śmierci ojca, Stanisława Krasieńskiego, czwarty jego syn Gabriel Krasieński (był bratem Ludwika i Jana Kazimierza), założył nową gałąź rodowa Krasieńskich, zdecydował się zatem na wzniesienie rodzowego mauzoleum w Lisowie. Kaplica ta jest ufundowana została w 1645 r., dobudowano ją do nawy od strony północnej, a wewnątrz jej oświetlone jest przez trzy okna, na sklepieniu herb umieszczony herb Krasieńskich.

Majtek ziemski Maleszowa objął po nim syn Gabriel Krasieński. Z woli ojca, zapoczątkował

sandomierską gałąź rodu z zamkiem w Maleszowej oraz kościołem w Lisowie. Był czwartym synem Stanisława Krasińskiego, wojewody płockiego i Anny Michowskiej. Zasiadał w krześle senatorskim - w 1641 r. otrzymał od brata Jana Kazimierza starostwo nowokorczyńskie, a w 1654 r. był kasztelanem płockim, służył mężnie Ojczyźnie prowadząc walkę w wojnach na Ukrainie ? w 1651 r. pod Beresteczkiem, w 1656 r. pod okupowaną przez Szwedów Warszawą, a w 1657 r. również pod Krakowem. Wszedł do historii literatury polskiej, jako autor wydanej niedawno drukiem wierszowanej kroniki z lat 1655-1669 pod tytułem: *Taniec Rzeczypospolitej Polskiej* ... . Żonaty był około 1642 r. z Zofią Lanckorońską, podkomorzanką sandomierską (zm. 1650), z którą miał synów Gabriela, podkomorzego płockiego i starostę nowokorczyńskiego zmarłego bezdzietnie po 1668 r., Mikołaja, kasztelana małogoskiego oraz sześć córek. Wedle niektórych herbarzy ożenił się raz jeszcze ? z przedstawicielką rodziny Szembeków. Przekazany przez niego synowi Mikołajowi klucz majątkowy obejmował wsie: Brody, Gródek(? chyba Gorki, albo sprawa dotyczy Gródka w Krakowie, terenu klasztoru), Lisów i Maleszowę; zmarł po dłuższej chorobie 12 VIII 1676 r. (nie było go już na elekcji w 1674 r.), pochowany został, jako pierwszy w kaplicy św. Barbary w Lisowie.

Przy braku jakichkolwiek badań archeologicznych i architektonicznych przeprowadzonych na terenie dworskim, pozwolimy sobie jednak jemu właśnie przypisać zasadniczą przebudowę istniejącej siedziby (dworu/zamku) w Maleszowej, co stać się mogło między 1617 a 1629 rokiem. Zaświadcza o tym zachowana (w części) poświęceniowa) tablica kamienna z napisem, w którym wymieniony jest jako wojewodzie, czyli syn wojewody...

Jego syn Mikołaj Krasiński, do senatu wstąpił jako kasztelan małogoski (1694-1706). W roku 1703 r. dobra przez niego odziedziczone obejmowały wsie: Komorniki, Kuźnice, Lisów, Maleszowa, Skrzelczyce, Zagajów leżące w powiecie chęcińskim, oraz w wiślickim: Celiny, Radomice, Grębów, Gumienice, Straszna, Wola.

Mikołaj żonaty był z Katarzyną z Derszniaków herbu Jelita (Aleksander, jej ojciec, był również kasztelanem małogoskim (1668-1684). Miał z nią trzy córki ? Teofilę zakonnicę, Franciszkę, Barbarę, wydaną za Czernego, kasztelanową sądecką; oraz trzech synów, z których Jan profess w zakonie cystercyjskim, Stanisław miał za sobą Teresę Ożarowską, kasztelanek sanocką.

Aleksander Krasinski, cześnik sandomierski (1713), chorąży sandomierski (1714), kasztelan wiślicki (1724), żonaty był ze wspomnianą Salomeą z Trzcińskich około 1718 r., z tego świata zszedł w 1730 roku. Miał on synów: Stanisława, Wojciecha (zmarł bezpotomnie), Józefa (zmarł bezpotomnie), oraz dwie córki Zofię wydaną za 1. Jana Tarło, wojewodę sandomierskiego, 2? Antoniego Lubomirskiego, kasztelana krakowskiego, oraz Barbarę. Klucz majątkowy był w rękach Aleksandra hrabiego Krasińskiego obejmował wsie: Brody, Górki, Grabowiec, Gumienice, Komorniki, Lisów, Łazy, Maleszówki, Minostowice, Piotrkowice, Skrzelczyce, Suliszów, leżące w powiecie chęcińskim, oraz Gumienice w ziemi wiślickiej.

Stanisław, dziedzic Maleszowej i Węgrowa, syn Aleksandra, szambelan królewski (1752), starosta ujski (1727), nowokorczyński (1742 ? do śmierci), przasnyski (1752), żonaty był około

Kościół parafialny w Lisowie p.w. św. Mikołaja

Wpisany przez Dariusz Kalina
sobota, 12 marca 2011 17:02

1739 r. z Anielą z Humiecką, wojewodziną podolską. Zmarł 22 V 1762 r. i pochowany jest w Piotrkowicach, w krypcie pod kaplicą zwaną Loreto przez się wystawionym, część zaś jego zwłok pochowano w grobie Krasińskich w Lisowie. Był to ostatni przedstawiciel Krasińskich wywodzących się z Gabriela Krasińskiego. Postawił cztery córki: *Franciszka dostała się w małżeństwo Karolowi księciu kurlandzkiemu, synowi Augusta III Króla Polskiego, nn.*

(Zofię ? przyp. DK) z

a Wodzickim starostą grzybowskim, nn.

(Barbarę ? przyp. DK) z

a Świdzińskim starostą rawskim, nn.

(Marii vel Mariannie ? przyp. DK)

za hrabią Tarnowskim

Z nich najslawniejsza jest **Franciszka Krasińska**.

Budynek kościoła, datowany przez nas ostrożnie na okres po połowie XVI w., dotrwał do XVIII w., następnie uległ pożarowi w 1740 r., po czym został odbudowany w 1746, powiększony w latach 1912-1913, odnowiony w 1920 r., a podczas drugiej wojny światowej silnie uszkodzony. Zachowała się do naszych czasów w zasadzie murowana kaplica poświęcona pamięci Świętej Barbary datowana na 1645 rok, będąca miejscem spoczynku kilku pokoleń rodu Krasickich, gałęzi wywodzącej się od Gabriela Krasińskiego, syna Stanisława...

Tekst napisał i zamieścił

Dariusz Kalina

Oddział Terenowy

Narodowego Instytutu Dziedzictwa

w Kielcach

Na ten temat - zapraszam do lektury książki:

D. Kalina, R. Mirowski, Pierzchnica i okolice, Kielce-Pierzchnica 2010.